

УДК 342.7

**КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА
У ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ: СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ**

**THE CONSTITUTIONAL RIGHTS AND FREEDOMS OF HUMAN
AND CITIZEN IN A LEGAL STATE: THE SPECIFICATION OF REALIZATION**

Суха Г.М.,
*здобувач кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
Ужгородського національного університету*

Стаття присвячена дослідженню конституційних прав та свобод людини і громадянина. На основі аналізу сучасних наукових праць, що стосуються цієї проблематики, автор спробував дослідити специфіку реалізації та правового забезпечення прав і свобод у правовій державі.

Ключові слова: конституційні права та свободи, суб'єктивне право, правова держава, реалізація конституційних прав та свобод людини і громадянина, правове забезпечення.

Статья посвящена исследованию конституционных прав и свобод человека и гражданина. На основе анализа современных научных трудов, касающихся данной проблематики, автор попытался исследовать специфику реализации и правового обеспечения прав и свобод в правовом государстве.

Ключевые слова: конституционные права и свободы, субъективное право, правовое государство, реализация конституционных прав и свобод человека и гражданина, правовое обеспечение.

The article is devoted to the study of the constitutional rights and freedoms of human and citizen. On the basis of the analysis of modern scientific works concerning this problem, the author tried to investigate the specifics of the implementation and legal protection of rights and freedoms in a state governed by the rule of law.

Key words: constitutional rights and freedoms, subjective law, legal state, realization of constitutional rights and freedoms of human and a citizen, legal protection.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку держави та права проблеми забезпечення прав та свобод особистості виходять далеко за межі внутрішньодержав-

ного регулювання, набуваючи глобального характеру. Серед найважливіших проблем сучасного конституціо-аналізму є вдосконалення взаємовідносин особистості

та держави, визнання прав людини та створення ефективного механізму захисту прав і свобод людини і громадянина. Ось чому у сучасній правовій науці видається необхідним вирішення головного стратегічного завдання щодо модернізації вже наявних теоретичних та практичних аспектів регулювання прав та свобод людини і громадянина, дослідження тенденцій їх реалізації з метою простеження та опрацювання вітчизняної концепції прав та свобод людини.

Стан опрацювання. Вагомий внесок у розробку проблеми реалізації конституційних прав і свобод зробили такі вчені, як В. Авер'янов, П. Рабінович, Л. Суворов, Н. Боброва, Т.М. Заворотченко А.М. Колодій, О.Г. Кушніренко, Ю. Битяк, Л. Коваль, О. Лукашова, О. Негодченко, П. Недбайло, І. Левченко.

Метою статті є здійснення теоретико-правового аналізу проблем реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина, вироблення рекомендацій щодо її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Будь-яке основне право або свобода людини – це її суб'єктивне право на певне соціальне благо. Право або свобода в їх об'єктивному сенсі – це визнана, забезпечена і гарантована можливість, надана людині задля реалізації тих соціальних благ і цінностей, які потребують певних правових механізмів та процедур.

З правами людини не слід ототожнювати права громадянина. Ці поняття є взаємопов'язаними та взаємозумовленими, однак за змістом збігаються лише частково. Так, правами громадянина володіє людина, яка пов'язана з державою певним правовим зв'язком, що проявляється в наявності у зазначених суб'єктів (людини та держави) взаємних прав та обов'язків, тобто громадянства.

В Україні, як і в багатьох цивілізованих демократичних державах, створена своя система правового забезпечення реалізації основних прав і свобод людини і громадянина, в яку можна включити механізми конституційно-правового, адміністративно-правового, судового забезпечення реалізації основних прав і свобод людини і громадянина.

У широкому розумінні забезпечення конституційного права людини і громадянина здійснюється за допомогою двох елементів – нормативної основи (сукупність правових засобів) та інституційного, організаційного елементу (структура та діяльність відповідних органів державної влади). Нормативною основою механізму забезпечення конституційного права людини і громадянина є конституційні норми та конкретизуючі норми поточного законодавства, за допомогою яких здійснюється закріплення загальних, формально визначених правил поведінки, які покликані забезпечити єдиний порядок та стабільність регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення права людини та громадянина шляхом створення, зміни чи відміни правових норм, визначення сфери їх дії та кола учасників. Інституційний елемент включає діяльність органів державної влади, яка за допомогою своїх владних повноважень забезпечує гарантування, реалізацію, охорону, захист та відновлення прав [1].

Поняття «забезпечення прав і свобод» охоплює здійснення певних дій, спрямованих на: а) удосконалення національного законодавства країни і приведення його до міжнародних стандартів у галузі прав людини; б) реалізацію громадянами своїх прав і свобод; в) охорону прав і свобод людини та громадянина; г) захист прав і свобод людини та громадянина [2, с. 36].

Під розглянутими механізмами ми розуміємо сукупність державних органів, установ, організацій, правових норм, актів реалізації суб'єктивних прав і обов'язків тощо, за допомогою яких у суспільстві регулюються правовідносини у сфері дотримання і захисту основних прав і свобод людини і громадянина. Суб'єктами пра-

вового забезпечення в кожному з цих механізмів є відповідні органи, установи, організації. До об'єкту правового забезпечення належать фактичні правовідносини (у сфері дотримання та захисту зазначених прав і свобод людини і громадянина).

Так, важливим фактором, що забезпечує вільне, безперешкодне здійснення прав і свобод людини і громадянина, є заснована на суворому дотриманні принципу законності діяльність державних органів.

Органи державної влади займають центральне місце у сфері забезпечення конституційних прав і свобод громадян. Однак головне питання стосовно засобів досягнення цієї мети досі не вирішене, а визнання державою свого обов'язку не знімає питання про вдосконалення процедур і механізмів, покликаних захищати права та свободи громадян, про створення розвиненої системи гарантій, за допомогою яких реалізується це завдання [3, с. 28].

Механізм соціально-правового забезпечення прав і свобод людини формує відповідні підсистеми – механізми реалізації, охорони, захисту прав, де перший (механізм реалізації прав людини) включає засоби, що потрібні для створення умов реалізації прав і свобод, а складники гарантії забезпечення прав становлять відповідні умови і засоби, що сприяють реалізації кожною людиною і громадянином прав, свобод і обов'язків, що закріплені в Конституції України. Друга підсистема (механізм охорони прав) включає заходи з профілактики правопорушень для закріплення правомірної поведінки особи. Третя підсистема (механізм захисту прав) включає засоби, що спрямовані на поновлення прав, порушених протиправними діями, а також відповідальність особи, що вчинила правопорушення [4, с. 206].

Юридичний механізм реалізації складається з таких елементів: а) правові норми, що закріплюють основні права, свободи і обов'язки людини і громадянина; б) юридичні факти, що тягнуть виникнення готовності, процесу самої реалізації і припинення основних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина; в) діяльність спеціальних органів і суб'єктів права, покликаних забезпечувати права, свободи і обов'язки; г) безпосередня діяльність суду і правоохоронних органів; д) спеціальні юридичні процедури; е) інститут юридичної відповідальності; ж) рівень правової культури населення і самого носія прав, свобод і обов'язків [5].

Що стосується проблем реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина у правовій державі, то до них відносимо такі: низький рівень правової культури населення, майже цілковита відсутність правового виховання людини та громадянина, незбалансований розподіл державної влади між її органами, наявність корупції, неефективна діяльність органів місцевого самоврядування, зловживання правом та зневажливе ставлення до закону тощо.

Природно, що в реалізації права чи свободи бере участь сама зацікавлена в цьому праві або свободі сторона, якою є особистість (людина і громадянин). Ця особистість неодмінно вступає в правовідносини у процесі реалізації прав і свобод з іншими особистостями, організаціями, органами державної влади, посадовими особами. Без виникнення і вирішення таких правовідносин сама реалізація правовідносин з приводу прав і свобод людини і громадянина є неможливою.

Висновки. Вдосконалення процедури реалізації та забезпечення прав та свобод людини і громадянина є необхідним і потребує вжиття термінових заходів. Це головна умова належного розвитку правової держави та громадянського суспільства в Україні. Вважаємо, що шляхом вирішення такої проблематики має стати ефективне функціонування усіх елементів механізму держави, а також імплементація кращого міжнародного досвіду у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бакірова І.О. Державно-правовий механізм забезпечення конституційного права людини і громадянина на судовий захист та місце органів юстиції України у здійсненні правосуддя. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_9254.
2. Марцеляк О.В. Інститут омбудсмана: теорія і практика. Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 448 с.
3. Тацій В. Утвердження і забезпечення прав та свобод людини – головний конституційний обов'язок демократичної, правової, соціальної держави. Вісн. Акад. правових наук України. 2000. № 4. С. 24–31.
4. Скакун О.Ф. Теория государства и права: учеб. Х.: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. 704 с.
5. Хазов Е.Н. Юридические гарантии основных прав, свобод и обязанностей человека и гражданина в России. URL: <http://www.dissercat.com/content/yuridicheskie-garantii-osnovnykh-prav-svobod-i-obyazannostei-cheloveka-i-grazhdanina-v-rossi>.